

Навчально-науковий інститут історії та соціогуманітарних дисциплін імені О.М. Лазаревського Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Інформаційний фронт російської агресії проти України 100 років тому (1917–1921) і сьогодні: спроба компаративного аналізу

Причини Російської агресії проти України з 2014 року і особливо сучасне повномасштабне вторгнення викликають нерозуміння як сучасного українського суспільства, так і міжнародної спільноти. Проте схожі події вже відбувалися століття тому під час українських національно-визвольних змагань. Сьогодні на часі порівняння російських нарративів столітньої давнини і сьогодення.

По-перше, російська агресія 1917– 1921 рр., що мала на меті зберегти Україну в складі чи то Російської імперії, чи то новоствореної країни рад, поділялася на Червону та Білу. Вони були налаштовані антагоністично одна до одної, але мали однакове бачення «українського питання». Сьогоднішня РФ – це певна суміш (міх) ідей російських білих та червоних, що виражається як у символіці, так і в ідеології країни-агресора.

Російські Білі вщент програли 100 років тому передусім інформаційну війну. Чесні і нікому в Україні не цікаві ідеї армії генерала Антона Денікіна про «єдину та неділиму Росію», повернення поміщицького землеволодіння, українофобія (більш цинічна, ніж у царські часи) навряд чи могли привабити хоч когось.

Зовсім інша справа – більшовики. На початковому етапі будівництва комуністичного ладу вони зовсім недооцінювали національний фактор, намагаючись замінити його вкрай привабливими для нижчих верств суспільства карколомними соціально-економічними змінами. З точки зору більшовиків «пролетаріат не має батьківщини». Однак більшовики дуже швидко переконалися, що батьківщину мали українські селяни, і націотворення набирало обертів саме з 1914 р., коли селян набрали до царської армії в Першій світовій війні [1, с. 223]. Хоча популістські гасла «земля – селянам», «фабрики –

робітникам» на тоді приваблювали найбільшніх. Сьогодні країна агресор по суті не має ніяких соціально-економічних козирів («пряників») для українського суспільства. Якщо у 2014 р. представники старшого покоління могли наївно позаздрити на російську пенсію, то стан справ на окупованих територіях і особливо рівень мародерства армії РФ сьогодні розставили всі крапки над «і».

І 100 років тому, і зараз РФ намагається задекларувати Україну як внутрішню справу Росії, сьогодні – свою сферу впливу. Але на тоді «українське питання» тільки постало у міжнародній політиці внаслідок Першої світової війни. І відразу УНР після підписання Українською Центральною Радою Четвертого універсалу визнали країни Четверного союзу. Німеччина та Австро-Угорщина звільнили від більшовиків навесні 1918 р.(маючи з цього, безперечно, свій зиск). Пізніше у 1920 р. незалежну Україну (у вигідних для себе кордонах) визнала відтворена Польща, яка через втручання у цю геополітичну гру ледь не поплатилася власною державністю під час більшовицько-польської війни. Сучасні історичні екскурси В. Путіна на тему «Україна – штучна держава» західні політики вислуховували до 24 лютого цього року з подивом, чіпляючись за останні надії зберегти примарний крихкий мир на європейському континенті. Внаслідок повномасштабного вторгнення Росії і героїчного захисту України, остання набуває не лише формальну, але і справжню суб'єктність в очах колективного Заходу. Але 100 років тому, недооцінюючи більшовиків, Німеччина, Австро-Угорщина, країни Антанти, Польща втручалися у події на території сучасної України. Сьогодні, на жаль, країни Заходу, можливо, переоцінюючи можливості Росії, бояться надати нам допомогу власними збройними силами.

І тоді, як зараз влада північного сусіда вкладає колосальні кошти в пропаганду та агітацію на нашій території, намагаючись пройти законним шляхом. Але на виборах до Установчих зборів більшовики здобули в Україні всього 10 % голосів. Пішли через з'їзд рад у Києві, викресливши таким чином виборців від усіх грамотних та письменних на той час верств населення – і знову поразка: київський з'їзд рад підтримав УЦР. Сьогоднішня ставка керівництва РФ

на проросійські партії в Україні мала такі ж успіхи. Після цього ворог і тоді, і зараз йде на відверте військове вторгнення.

Гібридна складова була присутня і сто років тому. І тоді більшовики намагалися подати справу так, ніби в Україні точиться громадянська війна, і вони допомагають «радам» проти буржуазії. Хоча «ради» і «совети» - явища не тотожні. Українські ради склалися з українських соціалістичних партій (есерів, есдеків) і допомоги «советів» не потребували. Більшовики, так само як і сучасна Росія вбивали українців, прикриваючись виключно «братськими» до них почуттями. Їх не влаштовувала тільки влада в Україні. Сьогодні вони владу називають «нациками» (хоча цей наратив не спрацьовує на внутрішнього споживача і пропагандисти РФ вже від нього відмовляються). Тоді ворогом була оголошена «буржуазна Центральна Рада», яка в дійсності складалася з соціалістичних партій. Як бачимо Росія ніколи не переймалася тим, щоб використані нею ярлики відповідали сутності явищ чи феноменів. Знаний український історик С. Кульчицький акцентує увагу на тому, що більшовики брали на озброєння гасло «право націй на самовизначення аж до відокремлення» в тих випадках, коли програвали на полі боя і тимчасово втрачали владу в Україні. В моменти, коли владу повертали, про це гасло забували. В будь-якому разі воно було для більшовиків лише гаслом. Стратегічна мета – світова революція, а для неї кордони неважливі [3].

Фактор голоду присутній в інформаційному полі Росії і тоді, і зараз. Більшовики вперше використали голод як зброю проти повстанців півдня України у 1921 р., перекладаючи провину на селянство за зрив продрозкладки. Так само сьогодні провину за зрив експорту українського збіжжя агресор хоче перекласти на Україну. А також намагається тиснути на Захід можливими наслідками голоду для країн Азії та Африки, щоб змусити керівництво України підписати невігідний мир.

Намагання повернути втрачені землі Російської імперії і більшовицька влада, і сучасне керівництво РФ розпочинають «зачисткою» внутрішнього ворога. Для більшовиків першими знищеними ідеологічними ворогами були

кадети і октябристи, останніми меншовики, борбисти (ліві російські есери) та боротьбисти (ліві українські есери). Керівництво РФ також напередодні повномасштабного вторгнення в Україну остаточно витіснило з інформаційного поля всю т.зв. «несистемну опозицію». Червоним терором як в Росії, так і на окупованих територіях України, радянська влада хизувалася на шпальтах своїх газет сто років тому [4, с. 237]. Загрози застосувати смертну кару для військовополонених, в тому числі іноземних громадян, мають під собою ту ж саму мету залякати суспільство.

Так само правилом можна вважати антизахідну риторику Росії. Відмінність знову таки, лише в навішаних ярликах. Лексикою більшовиків західні сусіди в різних ситуаціях іменувалися «імперіалістами», «буржуазними країнами». Більшовики постійно відчували з їхнього боку загрозу «молодій республіці в оточенні ворогів», але в той же час проголошували курс на «світову революцію» та створювали Комінтерн, підбадьорюючи комуністичні партії інших країн фінансово до протистояння своїм урядам. Німеччину, Австро-Угорщину, Польщу, що приходили відповідно на запрошення УЦР та Директорії, більшовики називали «окупантами», «білополяками». Натомість самі більшовики, щоразу вторгалися в українські землі без будь-якого запрошення офіційного Києва. Сьогоднішня РФ боїться загрози НАТО, фінансуючи крайніх правих та крайніх лівих «друзів Путіна» по всьому світу. Швидко міняючи риторику для внутрішнього споживача, пропагандисти Кремля вже проголошують про боротьбу з НАТО на території України, хоча перспектива членства України в НАТО ще вкрай туманна.

І головне – більшовики ніколи не виконували взятих на себе зобов'язань, намагаючись обдурити іншу сторону переговорів. Наприклад, події на півночі Чернігівщини у 1918 р. вкрай подібні до подій на Донбасі 2014 – 2022 рр. Більшовики на переговорах за участі німецької сторони визнали незалежну Україну та її кордони, окреслили демаркаційну лінію, і... ввели туди свої органи влади та порядки. До так званих партизанів або повстанців набрали кримінальні елементи і повели в наступ на українську територію, а коли ті після першого

зіткнення з німецькими військами повтікали, почали примусову мобілізацію. Дозвіл своїх російських кураторів на відверте мародерство або на використання «всех доходностей с мест» назвали реквізицією, експропріацією чи ще якимись ідеологічно розфарбованими словами. Всіх місцевих мешканців, хто не хотів терпіти такої наруги над собою, і повставали, назвали буржуями та розстрілювали. Російські більшовики спонсорували в Україні тероризм, намагаючись підняти тут повстання, але називали це громадянською війною. Російські більшовики не визнавали, що банди на території «нейтральної зони» організовуються їхнім коштом, і очолюються їхніми ватажками, натомість звинувачували Українську Державу у зриві перемир'я. Методи російських плебісцитів на захоплених територіях під дулами автоматів з тих часів мало змінилися [2, с. 283]. Як тільки випала вигідна нагода, більшовики в листопаді 1918 р. анулювали Брестський договір з країнами Четверного союзу. 24 лютого 2022 р. РФ порушила як Мінські домовленості, так і всі можливі міжнародні договори.

Аналіз більшовицьких і сучасних російських наративів доводить, що основа їхнього інформаційного фронту – російський імперський експансіонізм. Інша спільна риса обох режимів – відсутність договороздатності. Ці тези треба доносити як до української громадськості, так і до міжнародних партнерів.

Література

1. Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. К: Портал, 2021. 432 с.
2. Еткіна І. Участь німецького війська у захисті північних кордонів Української держави на Чернігівщині від більшовицької Росії у 1918 р. Україна та Німеччина : міждержавні відносини. Збірник наукових праць. Київ-Чернігів: сіверський центр післядипломної освіти, 2018. С. 273-286.

3. Кульчицький С. Національна політика більшовиків в Україні під час створення комуністичного ладу. Проблеми історії України: факти, судження, пошуки. 2005. № 13. С. 3-56.
4. Рудий Г. Формування інформаційно-пропагандистського потенціалу київської преси 1918 – 1920 рр. як чинник становлення більшовицького режиму в Україні. Україна ХХ століття: культура, ідеологія, політика. 2016. Вип. 21. С. 229-242.